

TURIZAM I ZDRAVLJE

(Što uspješan management lokalne destinacije treba znati o sigurnosti zdravlja kao elementu pouzdanosti turizma?)

Prim. dr. Petar Gotovac, epidemiolog*

SAŽETAK: Namjera je članka sažeto prikazati aktualna dostupna znanja o sigurnosti zdravlja koja se tiču pouzdanosti turizma, te ih na taj način približiti managementu turističke destinacije. Prikazane su isključivo informacije relevantnih međunarodnih i nacionalnih strukovnih organizacija. Članak donosi i prijedlog konkretnih rješenja problema čija bi primjena mogla unaprijediti mogućnost odgovora zajednice na izazov novih globalnih prijetnji sigurnosti zdravlja i pouzdanosti turizma.

Ključne riječi: zdravlje, turizam, sigurnost, pouzdanost

* Prim. dr. Petar Gotovac djeluje u Zavodu za javno zdravstvo, Zagreb, Hrvatska

UVOD

U Programu medicine putovanja (2005.) kanadske Agencije za javno zdravlje o turizmu i zdravlju napisano je: «**Ostati zdrav tijekom putovanja u pravilu je pitanje zdravog razuma, uz uvjet da dodatno obratimo pozornost na mjere opreza vezane uz sigurnost i pouzdanost putovanja. Dakle, uz malu promjenu svog ponašanja vaše putovanje može biti isplativ, uzbudljiv i zdrav doživljaj!**» Ovo je dobar opis poželjnog odnosa turizma i zdravlja. Međutim, zbog pojave novih prijetnji sigurnosti međunarodnog zdravlja idiličan odnos turizma i zdravlja mijenja se tako da se danas nalazimo u novoj situaciji ugroženosti zdravlja. U tom smislu, povodom ovogodišnjeg obilježavanja Svjetskog dana zdravlja (7. 04.2007.) dr. Margater Chan, generalna direktorica Svjetske zdravstvene organizacije kazala je:«**Mi danas živimo u svijetu u kojem su sve nacije pod rizikom izravnih prijetnji sigurnosti međunarodnog zdravlja (Svi smo ranjivi.). Međutim, gledano s pozitivne strane današnja svjetska elektronska transparentnost onemogućava bilo kojoj zemlji da prikrije nastup neke zarazne bolesti koja ima sposobnost širenja u epidemijskom obliku. Vijesti će uvijek procuriti, i biti će objavljene!**» Objavljeni stav dr. Chan (WHO) značajno objašnjava novonastalo stanje odnosa sigurnosti zdravlja i pouzdanosti turizma. No ipak, zahvaljujući suvremenom napretku prirodnih, tehničkih i biomedicinskih znanosti, te sveopćoj informatizaciji i porastu mogućnosti putovanja danas svaki građanin zna zaista mnogo o zdravlju u smislu zaštite, čuvanja i poboljšavanja zdravlja, zbog čega bez obzira na nove prijetnje zdravlju valja vjerovati u našu sposobnost pronalaženja primjerenog odgovora na nove opasnosti po međunarodnu sigurnost zdravlja.

Znanje o sigurnosti zdravlja očekuje se i od djelatnika u turizmu lokalne destinacije. Od njih se očekuje da raspoložu nužnim minimumom znanja o zdravlju, uključujući i određene posebnosti vezane uz destinaciju koje se odnose na pitanje sigurnosti zdravlja turista. Uostalom, pitanje stanja i kretanja zdravlja u turizmu nije pitanje morala, nego je to pitanje razvoja turizma, časti i prestiža (imagea) lokacije, dio našeg identiteta.

Danas je na općoj sceni (naročito u turizmu) potraga ljudi za izazovima - autohtonim novim doživljajima. U toj potrazi, kako je krajem XX stoljeća tvrdio Ivan Ilich nestaju tabui, bude se npr. probavna i druga osjetila, traže se rituali, uzbuđenja novog (nepoznatog) osobnog

(su)djelovanja. Takav, i slični sadržaji dinamičnog življenja postali su dio norme ponašanja čovjeka postmoderne ere.

Kod većine putnika (najčešće zdravih, i/ili potpuno zdravstveno osiguranih) cilj je izazova turizma (putovanja) primarno doživljaj novog sudjelovanja! Tek sekundarno (osim kod onih u potrebi) cilj je zdravlje što, naravno ne znači da je ta populacijska skupina u turizmu zenemarena. Oni su predmet rada posebne grane turizma, tzv. zdravstvenog turizma. Prioritet je ovog članka, međutim zjednički interes svima: poboljšanje sigurnosti zdravlja i pouzdanosti turizma.

Namjera članka je sažeti aktualna raspoloživa znanja o predmetu, i približiti ih djelatniku u turizmu, napose turističkom djelatniku lokalne destinacije.

Svrha rada je unaprijeđenje primjene odgovarajućih znanja o zdravlju na razini lokalne destinacije od strane turističkih djelatnika (nemedicinaru) u programski dogovorenom opsegu. Primjena stečenih znanja mogla bi se povoljno odraziti na poboljšanje spremnosti, sigurnosti i pouzdanosti rada svih službi sektora, prije svega zdravstva destinacije.

DEFINICIJE ZDRAVLJA, NAČELA, MODELI I ORGANIZACIJA ZDRAVSTAVA

Pojam zdravlja mijenja se kroz vrijeme i geografski. Narod o zdravlju, svugdje i trajno njeguje brojne lijepe misli. U Ciceronovo vrijeme (I st, BC) zdravlje je smatrano prirodnim dobrom. U filmu «Hirošima, 60 godina poslje» (2005.) tvrdi se, s druge strane da je zdravlje najveći dar Božji. Svjetska zdravstvena organizacija (WHO), međutim definira zdravlje čovjeka (najkraće rečeno) ne samo kao stanje odsutnosti fizičkih, mentalnih i socijalnih bolesti nego kao stanje blagostanja.

U novije vrijeme WHO definira zdravlje kao javno dobro, a Robert Beaglehole i suradnici smatraju korisnom sljedeću definiciju javnog zdravstva: To je «Skup svih akcija koje na području zdravlja zajednica poduzima u pogledu poboljšanja zdravlja svih, što zahtjeva trajno dograđivanje i pregrađivanja postojećeg sustava zdravstva, kao i poboljšavanja javnog zdravlja koja će biti primjerena globalnim i nacionalnim izazovima zdravlja ove nove ere.» Kanadsko javno zdravstvo drži da je zdravlje «Pozitivni koncept života».

Tragom novih paradigmi o zdravlju jedno od najboljih uporišta o zdravlju je ono iz klasičnih rasprava o socijalnoj i zdravstvenoj pravednosti Amartya Sena (1992.). On, sukladno mišljenju Gordane Cerjan- Letice (2003.) razlikuje definiciju zdravlja kao blaogostanja (kvaliteta života) i definiciju zdravlja kao slobode (djelovanje). Ovdje se djelovanje odnosi na sposobnost pojedinca da si postavlja različite ciljeve i na njegovo nastojanje da ih ispuni. To naglašava značenje zdravlja za sposobnost ostvarenja drugih ciljeva djelovanja. Senova se tvrdnja najbolje osmišljava upravo u konceptu turističkog zdravlja što, isto tako podupire i kanadsku tvrdnju da je zdravlje pozitivni koncept života.

Načela rada zdravstva danas su uglavnom svugdje slična, ili čak ista.

Polazne osnove zdravlja i sustava zdravstva imaju uporišta u temeljnim dokumentima WHO, a nalaze se i u temeljnim dokumentima svake, ili gotovo svake državne zajednice.

Sama zaštita zdravlja u konačnici ovisi o raspoloživim resursima društva, i volji zajednice da organizira i osigura učinkovitu i kvalitetnu zaštitu zdravlja svih (građana, prirode i putnika). Smisao i svrha razvoja zajednice je blagostanje. Najvažnija mjera blagostanja je kvaliteta života ljudi, a zdravlje je osnova te kvalitete, i preduvjet razvoja društva.

Zdravlje je odgovornost svih, a zajednica ima obvezu da na principu solidarnosti, i naravno pravedosti, jednakosti, sigurnosti i stabilnih uvjeta financiranja osigura jednakost u dostupnosti zdravstvene zaštite svima.

Sviježi primjeri strategija zdravlja pojedinih zemalja najbolja su potvrda navedenog. Javno zdravstvo Kanade temelji se na sljedećim principima: integralnost sustava, uključenost i podjeljena odgovornost što kroz pravednost i jednakost u pristupu sustavu omogućava viziju zdravlja za svih! Kanadsko javno zdravstvo štiteći zdravlje naroda, napose vulnerabilnih skupina populacije fokusira se u svom djelovanju na činitelje zdravlja.

Europska zajednica u svom pristupu zdravlju polazi od načela djelovanja svog sustava javnog zdravstva koja su (uz neke manje razlike) identična načelima djelovanja kanadskog sustava javnog zdravstva. Razlike su u odnosu prema činiteljima zdravlja. EU ovom pitanju pristupa tako da uz naglašavanje zaštite zdravlja potrošača od svih uključenih traži uravnoteženu podjelu odgovornosti prema zdravlju.

Nacionalna strategija zdravstva Republike Hrvatske 2006.– 2011. usmjerena je na konceptualizaciju i europeizaciju hrvatskog sustava zdravstva što u osnovi predstavlja reorijentaciju sustava prema aktivnostima koje su propisane Pravnom stečevinom EU u području zaštite zdravlja ljudi. U europsku Pravnu stečevinu spadaju i zaštita zdravlja i zaštita potrošača što je za Hrvatsku kao turističku zemlju, stoga naročito važno.

Naša nova Nacionalna strategija zdravstva, uz reorijentaciju sustava naglašava potrebu decentralizacije odgovornosti i upravljanja sustavom zdravstva, te vitalno jačanje Primarne zdravstvene zaštite u cilju učinkovite kontrole nad korištenjem kapaciteta Sekundarne i Tercijarne strukture zdravstva. I, nadalje naglašava da je nužno postići da Primarna sama riješava više od 80,0% svih medicinskih slučajeva. Naglašavanje uloge i značenja Primarne strukture sustava hrvatskog zdravstva bitno je za sigurnost zdravlja i pouzdanost turizma. Temeljem novog ustroja zdravstva Grada Zagreba, isto tako mora se ostvariti konceptualizacija vrijednosti modela zdravstva koji je na snazi u Zapadnoj Europi.

Očito, danas nije problem ostvarenja zdravlja svih u načelima zdravstva. Problem je u volji, i s financijske strane kao ograničavajućim činiteljima. Problem je, nadalje kako naglašava dr. Gro H. Brundtland, bivša direktorica Svjetske zdravstvene organizacije («...the challenge we face is to translate the best science into public policy!») u našoj praksi (primjeni načela i načinima strukovnog postupanja sustava zdravstva). Dakle, solidarnost je u zdravstvu nužna, pravednost je moguća, a jednakost pristupa svih sustavu zdravstva je poželjna.

Modeli organizacije sustava zdravstva mijenjaju se vremenski i geografski, kao i definicija zdravlja. Zajedničko je većini današnjih modela zdravstva smisao općeg javnog interesa, uz usmjerenost na činitelje zdravlja i želju da se unaprijedi (poboljša) zdravlje – (blagostanje i djelovanje) cjelokupne populacije zajednice.

Hrvatska danas napušta Semaškov samoupravni model zaštite zdravlja (fiksne plaće, centralizacija sustava, nema privatnog sektora, pravednost - slobodan pristup sustavu svima), i nastoji primijeniti «Europski model» zdravstva po kojem su međusobno nepomirljiva načela zdravstvene pravednosti i ekonomske učinkovitosti sustava. Inače, danas u Europi (uz određene varijacije) dominantno imamo dva modela zaštite zdravlja: Bizmarkov model obaveznog osiguranja, i Beveridgeov model državne zaštite zdravlja. Hrvatski sustav zdravstva ima uporište u načelima dostupnosti, pravičnosti, učinkovitosti, kvalitete i sigurnosti građana pri korištenju zaštite zdravlja **1**).

Organizacijski zdravstvo je integralan-kontinuiran (cjelovit-neprekinut) sustav institucija stručne medicinske zaštite i poboljšanja zdravlja. Sastoji se od privatnog i javnog zdravstva. Sustav javnog (državnog) zdravstva dijeli se na: javno (preventivno u užem smislu) i kliničko zdravstvo. Prema razinama struke sustav je podijeljen na: primarnu, sekundarnu, i tercijarnu razinu stručne medicinske zaštite zdravlja.

Primarnu razinu zdravstva čine: Domovi zdravlja, Hitna medicinska pomoć i pojedini djelovi Zavoda za javno zdravstvo. Sekundarna se sastoji od bolnica (opće i specijalne), a tercijarnu čine Kliničke bolnice, Instituti, fakulteti kao i određeni djelovi Zavoda za javno zdravstvo. Ovdje treba razlikovati hitnu bolničku službu i hitnu izvanbolničku medicinsku pomoć. Hitna medicinska bolnička služba je dio regularne bolničke skrbi, a Hitna izvanbolnička medicinska pomoć je razvijeni dio izvanbolničke medicinske skrbi u što spada i transport u sustav zdravstva. Kad govorimo o Hitnoj tradicionalno mislimo na ovu službu. Javno zdravstvo u užem smislu riječi je temeljni preventivni dio nacionalnog sustava zdravstva. Osnovna uloga ovog dijela sustava je u prevenciji bolesti i promicanju zdravlja. Ovaj dio sustava sastoji se od Zavoda, Agencija i Instituta. Svaka županija ima svoj Zavod za javno zdravstvo. Zavodi za javno zdravstvo i njihove ispostave uz Domove zdravlja, bolnice i specijalne bolnice nosioci su struke zdravstvenog turizma, turističke medicine i turističkog zdravlja. Radi cjelovite međunarodne vertikalne povezanosti nacionalnih sustava zdravstva WHO danas ima svoj ured za zdravstvo i u RH.

SIGURNOST ZDRAVLJA PUTNIKA I POUZDANOST TURIZMA

Zdravlje je u svakoj zemlji, i globalno horizontalno i vertikalno osigurano uvezanom mrežom stručnih institucija sustava zdravstva. Početak (baza) mreže institucija javnog zdravstva je na razini lokalne destinacije (Dom zdravlja, Hitna medicinska pomoć, Ispostava Zavoda za javno zdravstvo). Vertikalno po razinama struke mreža institucija zdravstva ide preko sekundarne, i tercijarne razine zaštite zdravlja, te preko Ureda WHO završava na vrhu integralnog sustava zdravstva. Takav sustav zdravstva važan je činitelj pouzdanosti turizma.

SVJETSKA ZDRAVSTVENA ORGANIZACIJA (WHO) O SIGURNOSTI ZDRAVLJA

Dr. Margaret Chan, generalna direktorica WHO ocijenila je povodom ovogodišnjeg Svjetskog dana zdravlja da je danas cijeli svijet univerzalno osjetljiv na nove prijetnje zdravlju.

«Nove bolesti jednim djelom nastaju zbog značajnih promjena načina kako ljudi naseljavaju i žive na zemlji. Svi su izgledi da će se pojavljivanje novih zaraznih bolesti nastaviti, čak štoviše i ubrzati. Zadnjih desetljeća 20-tog stoljeća pojavile su se nove bolesti po stopi nepredviđene učestalosti (jedna ili više novih bolesti godišnje). Od 1973. do 2000. godine utvrđeno je 39 novih agensa zaraznih bolesti koji su sposobni izazvati bolest kod ljudi. I nadalje, tijekom samo 2006. registrirano je širom svijeta 197 velikih epidemija zaraznih bolesti velikog potencijala» kazala je, tim povodom dr. Chan. Ovdje treba dodati da je zabrinjavajuća (čak i više od toga) pojava velike učestalosti otpornosti mikroorganizama na poznate antibiotike za koje, i nadalje nema zamjene.

Opisana dinamika kretanja zaraznih bolesti u svijetu zahtjeva potrebu zajedničke obrane. Obrana će se ostvariti podjelom odgovornosti između svih sektora koji se moraju uključiti tijekom procesa stvaranja sustava učinkovite obrane. Ovdje se, prije svega misli na obranu protiv zaraznih bolesti koje se javljaju u epidemijskom obliku.

U nastalim promijenjenim okolnostima dinamike života te epidemijske bolesti kad se pojave mogu predstavljati pravu katastrofu za rad i život na zemlji.

Gledano s pozitivne strane, razvoj informatičke transparentnosti danas omogućuje brzo širenje vijesti što, pak onemogućava prikrivanje neželjenih vijesti uz istovremeno omogućavanje obrane. U tom smislu, WHO-i je, po prvi put u povijesti odobreno da reagira čak i na vijesti iz medija, te da u svrhu obrane u slučaju opasnosti može upozoriti svijet i bez potvrde vijesti iz službenih (vladinih) izvora nacionalne zdravstvene službe.

Ova promjena predstavlja pomak iz preventivnog u preemtivno djelovanje. Suštinski, ovdje se radi o strategiji proaktivnog upravljanja rizicima zdravlja radi bolje sigurnosti života. Nove prijetnje prelaze nacionalne granice i mogućnosti, te kao takve imaju direktan učinak na zajedničku sigurnost čovječanstva i pouzdanost turizma.

Važna pitanja sigurnosti zdravlja (kako tim povodom naglašava WHO) koja zajedno i svako posebno zaslužuju punu pažnju svih (Issues) jesu: nove zarazne bolesti, gospodarska stabilnost, međunarodne krize i humanitarna pomoć, terorističke prijetnje kemijskim, biološkim, radiološkim i nuklearnim oružjem, promjene okoliša, AIDS i spolno prenosive bolesti, procesi izgradnje sigurnosti zdravlja, i osnaživanje sustava zdravstva. Iz ovog stava jasno proizlazi potreba hitnog traženja primjerenog odgovora zaštite protiv novih prijetnji sigurnosti zajedničkog zdravlja (osobnog, nacionalnog i međunarodnog).

Kao koordinirajuća međunarodna strukovna organizacija zdravstva WHO je i prije ovog novog stava o ugroženom zdravlju, i pokretanja opće rasprave o pitanju međunarodne i osobne sigurnosti zdravlja, u tom smislu trajno djelovala prema sustavu javnog zdravstva, prema pojedincu (putniku), i prema turističkoj industriji. S tog aspekta, WHO je ovu temu cjelovito predstavila u svom priručniku «**International Travel and Health**». Zbog važnosti pitanja Priručnik se revidira i ponovo izdaje svake godine.

Fokus pažnje Priručnika usmjeren je prema pitanjima sigurnosti zdravlja tijekom putovanja. Putovanja su, sukladno stavu WHO iskazanom u ovom Priručniku povezana s brojnim oblicima rizika po zdravlje sudionika u turizmu. U većini slučajeva ti se rizici mogu izbjeći, ili umanjiti odgovornim ponašanjem sudionika i provedbom mjera opreza zaštite zdravlja prije puta, tijekom puta, za vrijeme boravka na odredištu, kao i nakon povratka s puta. U cilju zajedničkog uspjeha pothvata putovanja svi sudionici u turizmu (putnik, sustavi zdravstva i turističke industrije) imaju svoju odgovornost prema zaštiti zdravlja.

Pojedina područja medicinske zaštite zdravlja putnika obrađena su detaljnije.

U to spadaju: putovanja zrakom, specijalna putovanja, putovanja seniora, zaštita zdravlja žena, djece i mladeži na putovanjima, te osoba s dodatnim potrebama, i ekološka pitanja vezana uz problem uspjeha turizma. Poseban dio Priručnika posvećen je zaraznim bolestima, cjepivima i osobnim medicinskim kitovima putnika, te Međunarodnim zdravstvenim propisima.

Priručnik za medicinara predstavlja sažetak znanja odabranih područja medicine.

Za putnika je on kapitalni izvor dragocijenih medicinskih informacija za zaštitu osobnog zdravlja, a za managere turističke destinacije vodič o medicinskim mjerama i postupcima koje manager kao odgovoran profesionalac lokalne destinacije u interesu uspjeha kako svoje djelatnosti tako i prestiža destinacije treba razumjevati. U priručniku se, dakle ne govori posebno o ulozi managementa turističke destinacije u procesu čuvanja zdravlja putnika. Management je, kao važan segment sigurnosti turizma apriori uključen u djelovanje postojeće mreže sigurnosti lokalne destinacije.

Naglašava se, međutim mjesto i uloga ostalih sudionika turističke industrije (turoperatera, putnih agencija, avio prijevoznika, brodskih kompanija itd.). Svi su oni važni djelovi lanca podjeljene odgovornosti sigurnosti zdravlja i imagea lokalne destinacije. Oni mogu biti kratkotrajno u kontaktu s putnikom, ali to je prilika koja se ne propušta da se putnika već kod prvog kontakta (možda presudno) informira o situaciji, stanju, rizicima po zdravlje i odnosima sustava sigurnosti zdravlja na odredištu njegova putovanja. U interesu je svih da putnik ima što manje problema za vrijeme svog putovanja. To je naročito važno kad je u pitanje

putovanje u inozemstvo. Pri kontaktu s putnikom prije polaska na put putniku neizostavno treba dati sljedeće informacije u vezi sigurnosti zdravlja na putu:

Nužno je savjetovati ga da posjeti kliniku medicine putovanja gdje će dobiti valjane informacije o rizicima po zdravlje koji mogu postojati na određenim destinacijama, naročito ako su u pitanje destinacije koje se nalaze u zemljama u razvoju. Posjet klinici putnik treba obaviti najkasnije 4 –6 tjedana prije polaska na put.

Putnici koji su se zadnji čas odlučili za polazak na put trebali bi, isto tako posjetiti kliniku medicine putovanja, čak i kad im do polaska preostaje još samo jedan dan.

Nužno je putnika uputiti na obavezna cijepljenja, npr. protiv Žute groznice, posavjetovati ga o zaštiti protiv malarije, kao i protiv drugih rizika po njegovo zdravlje koje može doživjeti na destinaciji, te ga obavijestiti o postojanju ili upozoriti na nepostojanje dobre mreže institucija sustava zdravstva određene izabrane destinacije.

Stručne službe industrije putovanja dužne su, isto tako upoznati putnika s opasnostima za osobnu sigurnost (ako postoje) i sugerirati mu odgovarajuće mjere opreza.

I nadalje, ove službe industrije putovanja trebaju potaknuti putnika da uzme policu osiguranja zdravlja na putu, upoznati ga s procedurom dobivanja police osiguranja, olakšane pomoći i odšteta. To su, napose obvezni ako su ono ujedno i organizatori putovanja.

NACIONALNI, I DRUGI IZVORI INFORMACIJA O SIGURNOSTI ZDRAVLJA PUTNIKA

Budući da je zdravlje toliko važno pitanje života svih, normalno je da na ovom području imamo obilje zainteresiranih institucija i organizacija brojnih profila, oblika i strukovnih razina. Sve to danas na području medija rezultira «poplavom» dostupnih informacija o zdravlju. Polazišta ovog članka, zbog toga su isključivo informacije o zdravlju WHO-e, kao i informacije relevantnih nacionalnih institucija razvijenog svijeta.

Kako problem sigurnosti zdravlja spada na područje nacionalne odgovornosti za zdravlje građana svaka zemlja članica ima svoju instituciju koja pokriva pitanja zdravlja putnika.

Hrvatskoj je stručni nositelj brige za zaštitu zdravlja putnika i zdravstvenu pouzdanost turizma Hrvatski zavod za javno zdravstvo (HZJZ). Na Zavod se strukovno naslanjaju županijski Zavodi za javno zdravstvo sa svojim Ispostavama po lokalnim destinacijama što horizontalno i vertikalno s Primarnom zaštitom zdravlja, i Hitnom medicinom uz kliničko javno, i privatno zdravstvo čini nacionalni sustav sigurnosti zdravlja.

HZJZ, u tom smislu uz redovni zdravstveni nadzor destinacije svima nudi i obilje medicinskih informacija u pogledu zaštite zdravlja na području turizma.

Osim Ministarstva zdravstva područje odnosa zdravlja i putovanja na svom području odgovornosti pokrivaju još i Ministarstvo vanjskih poslova, službe državne sigurnosti, te farmaceutska, i turistička industrija, kao i odgovarajuće privatne, osiguravateljske i ine organizacije, kao i neke alternativne i druge pridružene struke.

Kanadska Agencija za javno zdravstvo ima i svoj poseban Program medicine putovanja.

Program se sastoji od informacija o zdravlju za putnika, i informacija za usavršavanje (trajnu edukaciju) liječnika medicine putovanja. U edukaciju menadžmenta destinacije uključene su i institucije treće razine sustava zdravstva.

I nadalje, mediji su na području zdravlja očekivano sveprisutni. Za njih je zdravlje u redovnim, i napose u izvanrednim prilikama enormno područje interesa.

Može se, dakle opravdano tvrditi da je pitanje zdravlja (posebno pitanje zdravlja i putovanja) danas gotovo sasvim zasićeno korisnim informacijama dostupnim svima.

No međutim, bez obzira na dostupnost znanja o zdravlju provedba mjera zaštite zdravlja na praktičnoj razini (i pojedinca i zajednice) i nadalje ostaje složen problem.

Uz to, javljaju se novi izazovi koji zahtjevaju trajno snaženje sektora i odgovarajućih sustava sigurnosti zdravlja na svim razinama. U tom poslu presudno je važna uloga lokalne destinacije. Ta uloga lokalne destinacije je često je (kod nas) deficitarna, te stoga predstavlja slabu kariku lanca sigurnosti zdravlja i turizma. U takvoj situaciji, kao i zbog pojave novih prijetnji sigurnosti zdravlja dodatna edukacija svih (građana, medicinara i managementa destinacije) postaje nužno potrebna.

ZDRAVLJE PUTNIKA KAO ELEMENT POUZDANOSTI TURIZMA

Budući da je pouzdanost turizma u fokusu pažnje Svjetske turističke organizacije (UNWTO), i budući da je zdravlje putnika značajan činitelj pouzdanosti turizma UNWTO je spremno dočekala ovogodišnju akciju WHO upriličenu povodom Svjetskog dana zdravlja. Putem svog EMS-a (Emergency Management System), točnije njegove TERN mreže (Tourism Emergency Response Measures Network) ova se je organizacija odmah uključila u tijek aktualnih zbivanja na području globalne sigurnosti zdravlja.

Postupajući na ovaj način UNWTO je pokazala da su za nju sigurnost zdravlja i pouzdanost turizma, na svim razinama usko povezana pitanja, te da nove rastuće prijetnje javnom zdravlju, kao što su nove zarazne bolesti (SARS, Ptičja gripa, i sl.) mogu ugroziti međunarodno zdravlje i pouzdanost turizma. UNWTO je, isto tako na taj način pokazala da međunarodnu zajednicu čeka još mnogo posla kojeg treba koordinirano obaviti na putu do konačnog usvajanja općeg stručnog odgovora na izazov prijetnje novih epidemija zaraznih bolesti. U novonastaloj situaciji UNWTO, zbog toga poziva sve zemlje članice da nastave izgrađivanje svojih kapaciteta prevencije, detekcije, izvještavanja i odgovora protiv postojećih i dolazećih opasnosti za sigurnost zdravlja zajednice i pojedinca.

Od ranije poznati stav UNWTO o sigurnosti zdravlja putnika nalazimo u Priručnik WTO pod nazivom «**Tourist safety and Security, Practical Measures for Destinations**». U ovom članku prikazuje se sadržaj Priručnika koji tretira pitanje uloge zdravstva na području pouzdanosti turizma svih razina odgovornosti. Dakle, ne miješajući se u stručna medicinska pitanja zaštite zdravlja UNWTO za svoja polazišta u pogledu zdravlja putnika uzima stav WHO naveden u Priručniku International Health and Travel koji glasi: a/ «Rizici po zdravlje povezani s putovanjima problem su podijeljenje odgovornosti svih sudionika u turizmu (zdravstva, turističke industrije i putnika), i b/ «Ključni činitelji rizika po zdravlje na putu jesu: destinacija, trajanje posjeta, svrha putovanja, ponašanje putnika, te pouzdanost /lokalnog/zdravstva i standardi smještaja, kvalitete hrane i vode, kao i sanitacija i higijena okoline destinacije». Primjena navedenog stava WHO u turizmu proširuje mogućnost uključivanja pažnje UNWTO na područje pitanja vezanih uz rizike zdravlja na putovanjima. UNWTO je, inače godinama prije drugih naglašavala važnost ovog pitanja. Štoviše, u tom smislu davala je konkretna praktična rješenja u kojima je zdravlje svih sudionika u turizmu tretirano kao središnje pitanje sigurnosti i pouzdanosti turizma. Djelujući proaktivno UNWTO je trajno potencirala važnost uloge sustava zdravstva za pouzdanost turizma. U tom smislu, ona razlikuje odgovornost nacionalne i odgovornost lokalne razine zajednice.

KONCEPTUALNI OKVIR STANDARDA KVALITETE TURIZMA I ZDRAVLJE

Etička načela stručnog rada zdravstva uklopljena su, u mjeri u kojoj je potrebno i u konceptualni okvir standarda kvalitete i pouzdanosti turizma, s tim da oba područja uvažavaju ISO standarde stručnog djelovanja. I nadalje, higijena je za oba sektora jedan od temeljnih činitelja kvalitete, sigurnosti, pouzdanosti i dostupnosti sustava, a tradicionalna

gostoljubivost kao jedan od civilizacijskih temelja turizma, na primjeren način važna je i u zdravstvu. U tom pogledu osmijeh, pozdrav i lijepa riječ u zdravstvu početak je liječenja bolesti i poboljšavanja zdravlja. A dodatno, temeljna maxima medicinskog umijeća koja glasi:

Primum non nocere! (Prvo nemoj štetiti) idealno je primjenjiva u turizmu.

Konačno, budući da je razvoj opći interes svih sudionika turizma standarde kvalitete, sigurnost zdravlja i pouzdanost djelovanja sudjelujućih struka (temeljem usvojenih strateških dokumenata zajednice) valja na području turizma, u tom smislu shvaćati i primjenjivati kao nacionalne i lokalne prioritete.

PREPORUČENE MJERE POUZDANOSTI TURIZMA I ZDRAVLJE

(Međunarodna suradnja, preventivne mjere u turizmu i mjere olakšavanja pomoći putnicima)

Preporučene mjere pouzdanosti turizma u najvećoj su mjeri medicinske mjere prevencije rizika po zdravlje, i promidžbe zdravlja što kod medicinara (suvišno i nepotrebno) stvara određenu zabunu. Turizam je ipak, po naravi stvari i odnosa intersektorsko i interdisciplinarno područje rada na kojem su mnogi s razlogom uključeni. To istovremeno ne znači da je neka djelatnost na području turizma preferirana, nego jednostavno to znači da su svi uključeni pozvani na djelovanje u najboljem interesu svih sudionika u turizmu što u konačnici čini pouzdanost, i održivi razvoj zajedničkog interesa - turizma.

Preporučene mjere pouzdanosti turizma prihvatila je Opća skupština WTO svojom Rezolucijom A/RES/284(IX) 1991. godine. Iste Preporučene mjere preuzeli su odgovarajući nacionalni autoriteti. Tijekom vremena set Preporučenih mjera mijenjan je tako da je postao sveobuhvatan kao cjelovito rješenje problema pouzdanosti turizma (Support to creating and maintaining safe environments for world tourism and monitoring tourism-associated risks). Valja očekivati da će UNWTO, isto tako pravilno odreagirati i na novija nastojanja WHO u pogledu unaprijeđenja sigurnosti zdravlja i uklopiti rezultate ove akcije u poboljšanje pouzdanosti turizma.

Budući da se gotovo sve preventivne mjere pouzdanosti turizma, kao i mjere olakšavanja pomoći turistima odnose i na turističko zdravlje s tim se stvara privid nečega novog na području djelovanja sustava zdravstva u turizmu. Zapravo, ovdje je u pitanju samo adekvatna primjena mjera zaštite i poboljšanja zdravlja od strane integralnog sustava zdravstva na specifičnom području turizma.

Preventiva je u Priručniku, i zbog toga naglašena. Uostalom preventivu i treba naglašavati jer i kad je sve preventivno poduzeto, i osigurano, a često nije još uvijek postoje brojni rizici po zdravlje sudionika putovanja koji se mogu dogoditi, i na taj način nepredviđeno ugroziti sigurnost i pouzdanost svrhe poslovanja.

I nadalje, budući da je turizam djelatnost koja predstavlja okupljanje ljudi na određenom mjestu u određenom vremenu to samo po sebi zahtjeva pojačane mjere zaštite zdravlja.

U turizmu se, stoga na području preventivno medicinskog rada ne zahtjeva ništa posebno od državnog zdravstva što se, inače nebi poduzimalo i u drugim sličnim situacijama.

Sudionici u turizmu u pogledu pouzdanosti turizma polaze od uvjerenja da je pouzdanost rada svih djelatnosti u turizmu unaprijed planirana i pripremljena. Kroz promotivnu djelatnost odgovarajućih službi pouzdanost turizma je, uz to dodatno osnažena, a kroz regulativu zemlja članica zakonski je osigurana **2**). Konačno, treba naglasiti da sudionici u turizmu očekuju harmoničan i stabilan razvoj turizma. Pouzdanost rada svih djelatnosti koje su uključene u turizam (dakle, i pouzdanost rada zdravstva turističke destinacije) čini osnovicu toga očekivanja.

TURISTIČKA MEDICINA (Medicina putovanja) i TURISTIČKO ZDRAVLJE (Akcijski plan i program zaštite zdravlja destinacije, Zdravstveni turizam, i postojeća Povjerenstva za ta pitanja), te NOVE PRIJETNJE ZDRAVLJU i NOVA PARTNERSTVA ZA ZDRAVLJE (Koalicija struka i Forum za sigurnost zdravlja i pouzdanost turizma destinacije)

Zdravlje je danas, ponovo globalno ugroženo. Sukladno usvojenim dokumentima relevantnih međunarodnih institucija turizma i zdravlja ono se osigurava podjelom odgovornosti uključenih struka. Odgovornost za zdravlje putnika podjeljena je, prije svaga između nacionalne i lokalne razine zajednice. Podjela odgovornosti za sigurnost zdravlja i pouzdanost turizma između ovih razina zajednice mora biti u interesu svih dosljedno postavljena i koordinirano ostvarena. Svaka razina zajednice, u tom smislu ima plan i programe rada struka koje djeluju na području turizma.

Sustav zdravstva je važan dio organiziranog lanca odgovornosti zajednice za zdravlje svih sudionika u turizmu. Pouzdan sustav zdravstva najpotrebniji je na razini lokalne destinacije. Očekuje se, stoga da na razini destinacije kao najmanje postoji sustav primarne razine stručne medicinske zaštite zdravlja što je, naravno daleko više od Hitne medicinske pomoći. To što se očekuje je temeljni dio nacionalnog sustava cjelovite mreže institucija zdravstva.

Medicina je tijekom proteklih 20-etak godina i sama tražila svoj najbolji način sudjelovanja na području turizma. Sva nastojanja struke svela su se konačno na pojam medicine putovanja. Drugi termini, kao što su: zdravstveni turizam, turistička medicina i turističko zdravlje zadržani su uz ograničeno značenje. Zdravstveni turizam koji je nekad ranije možda bio najvažniji oblik turizma dana je samo posebni oblik turizma, a turistička medicina je zapravo medicina putovanja.

Medicina putovanja obuhvaća sve medicinske specijalnosti (cjelokupno zdravstvo, i privatno i javno) koje sukladno misiji Međunarodnog društva medicine putovanja (ISTM) svoje poslove obavljaju u službi promicanja zdravijeg, sigurnijeg putovanja. Uz promociju putovanja stručnjaci medicine putovanja u interesu svih na primjeren način trajno educiraju sebe, putnike i djelatnike turističke industrije.

Koncepcija turističkog zdravlja nije saživjela u praksi (na očekivani način) kao nova grana javnog zdravstva. Koncepciju je, inače između ostalih karjem prošlog stoljeća zastupao dr. Walter Pasini, direktor Kolaborativnog centara WHO za zdravlje turista i medicinu putovanja. Termin, kao takav najviše odgovara potrebama javnog zdravstva, naročito potrebama zdravstva lokalne destinacije te ga i zbog toga ne treba napuštati. Suštinski, ovaj termin obuhvaća Akcijski plan i program zaštite i poboljšanja zdravlja nacionalne i lokalne razine odgovornosti zajednice za zdravlje svih, kao i posebne programe zaštite zdravlja koje provode institucije zdravstva obiju razina odgovornosti. Naglasak koncepcije turističkog zdravlja je, također na standardima kvalitete rada, dapače izvrsnosti rada sustava zdravstva, natročito sustava zdravstva lokalne destinacije.

ZAKLJČAK S PRIJEDLOGOM MOGUĆIH RJEŠENJA PROBLEMA

Zdravlje je, dakle na svim razinama zajednice horizontalno i vertikalno osigurano ustrojenom mrežom institucija sustava zdravstva. Međutim, kako je sigurnost zdravlja ponovo globalno

ugrožena stručnjake svih profesija koje djeluju na području turizma (u interesu sigurnosti zdravlja i pouzdanosti turizma) treba trajno educirati sukladno novim izazovima. Namjera članka je ostvarena ako su znanja o predmetu približena managementu. Od uspješnog managementa očekuju se, međutim i praktična rješenja problema destinacije, kao što su: uključivanja u raspravu o predmetu s aspekta odgovornosti njihove lokacije, poboljšanja lokalne infrestrukture struka i podizanje rezine spremnosti odgovora lokalnih službi koje su dnevno djelatno uključene u probleme pouzdanosti turizma.

Svjetska zdravstvena organizacija u tom smislu putem konkretnih projekata, kao što su Zdravi grad i Zdrava županija permanentno podupire sigurnost zdravlja. UNWTO je, pak sa svoje strane trajno podupirala akcije WHO. Isto se ponovilo i ove godine povodom obilježavanja Svjetskog dana zdravlja.

Ponovljene inicijative WHO i UNWTO moraju biti poticaj nacionalnoj i lokalnoj razini odgovornosti da u interesu sigurnosti zdravlja dosljedno ostvare postojeće programe, ali isto tako da, uz trajnu edukaciju stručnjaka destinacije utemelje i ostvare nove programe sigurnosti zdravlja primjerene vremenu i realnim potrebama destinacije.

Svi sudionici turizma (dakle, i zdravstvo), bez sumnje žele održati razvoj sektora turizma svoje zajednice. Ovaj cilj moguće je ostvariti poboljšavanjem sigurnosti zdravlja i unaprijeđivanjem pouzdanosti turizma destinacije.

U situaciji pojave novih prijetnji zdravlju nužno je, zbog toga uz dosljedno realiziranje postojećih programe zaštite zdravlja destinacije prilagođavati se novonastaloj situaciji prijetnji sigurnosti zdravlju.

Jedan od mogućih načina kako, u organizacijskom i praktičnom smislu odgovoriti na nove izazove (podići razinu spremnosti odgovora struka) je da uz postojeća Povjerenstva za zdravlje, na nacionalnoj i lokalnoj razini ustrojavamo nove mehanizme poboljšavanja sigurnosti zdravlja. Novi mehanizmi su, npr. Koalicija strauka destinacije i Forum zainteresiranih institucija i pojedinaca za zdravlje određene razine odgovornosti. Djelovanje Foruma i Koalicije mogu osnažiti civilno – javna, i javno – privatna Partnerstva za zdravlje. Forume, koalicije i partnerstva valja imati na svim razinama odgovornosti za turizam i zdravlje, a turizam valja shvaćavti kao dio hrvatskog nacionalnog identiteta s bogatom tradicijom u održivom razvoju. Sigurnost zdravlja svih (građana, prirode i turista) čini bazu pouzdanosti takvog turizma.

BILJEŠKE:

1.) Neki problemi hrvatskog sustava zdravstva:

Sustava hrvatskog zdravstva, kao što je poznato ima mnogo organizacijskih, i drugih problema. Ovdje se spominju samo neki od njih koje bi u interesu sigurnosti zdravlja i pouzdanosti turizma, naročito na lokalnoj razini trebalo žurno otklanjati. Ti probleimi su:

- Inertnost (strukovna pasivnost) Zavoda za javno zdravstvo, kao i njihovih ispostava.

Upravo Zavodi, poglavito njihove ispostave moraju biti najpoduzetniji djelovi zdravstva na području turističkog zdravlja lokalnih destinacija. Brojne su, međutim prepreke dinamici djelovanja ovih službi. Prepreke su na razini struke, sustava i pojedinca. Svi imaju ispriku za pasivnost, a pasivnost traje. Naši se Zavodi, uprkos velikoj tradiciji presporo uključuju u tokove kretanja zahtjeva struke razvijenog svijeta. Inače, oni bi morali biti nositelji detekcije, prevencije i promocije, unaprijeđenja djagnostike, smanjenja troškova kao i poboljšanja pouzdanosti struke i sigurnosti zdravlja opće razine, i naročito lokalne destinacije.

- Postoji (i također traje) gravitacija bolnica u kliničke bolnice, a specijalne bolnice su danas u Hrvatskoj uglavnom zapuštene.

- Na području Jadrana, npr. u Dubrovačko-neretvanskoj, Splitako-dalmatinskoj, Primorsko-goranskoj i Istarskoj županiji nepovoljan je teritorijalni raspored bolnica.

- Po broju medicinskih sestara, napose med. tehničara zaostajemo za standardima Europe. Konačno, podsjeća se na poznati stav da se EU neće miješati zemljama članicama u pitanja unutrašnjeg uređivanja sustava javnog zdravstva, ali mješat će se u neka pitanja, kao npr. pitanje premještanja bolesnika, pitanje «slobodnog» zapošljavanja stručnjaka, i sl. IZVOR: Nacionalna strategija zdravstva RH 2006 – 2011, 2007.; www.mziss.hr/
P.S.: U svijetu se danas, kako tvrdi Ken Blakemore (2005.) s druge strane obnavlja interes zajednice za preventivnu medicinu, javno zdravstvo i poboljšavanje zdravlja. Takav odnos prema sigurnosti zdravlja u interesu je pouzdanosti turizma. Valja se, stoga nadati da se i hrvatsko zdravstvo razvija u istom smjeru.

2.) Izdvajanje za sigurnost turista 2007. u RH:

Hrvatska je pred početak turističke sezone 2007. izdvojila 1,6 milijuna kuna za programe podizanja razine sigurnosti turista. Novac je dodijeljen županijama, Policiji, Gorskoj službi spašavanja i zdravstvu. Najveći dio novca dođijeljen je za unaprjeđenje zdravstvene zaštite tijekom ljetne turističke sezone, posebice za usluge hitne medicinske pomoći!
IZVOR: Za sigurnost turista 1,6 milijuna kuna. Priopćenje, (2007.);Ministarstvo MPIV RH <http://press.croatia.hr/priopćenja>

REFERENCES:

- Travel Medicine Program (2005.), [www.phac-aspc.gc.ca/ tmp-pmv/travel/advice_e.html/](http://www.phac-aspc.gc.ca/tmp-pmv/travel/advice_e.html/)
Chan M.: World Health Day debate on International Health Security (2007.), www.who.int/
Ilich I.: Oruđa za druženost, EU glasnik, Zagreb, 2004.,br. 9, str 103-117
Čavlek N., Vukonić B.: Rječnik turizma (2001.), Zagreb, Masmedia
Health: Definitions and Concepts. WHO (1948), www.who.int/
Beaglehole R., et all, (2004.): Public Health in the new era: improving health through collective action.The Lancet, Vol. 363, London, 2004. pg. 2084-2086, www.thelancet.com/
Ciceron M. A., (106.- 43. BC): O dužnostima, Nova akropola, Zagreb, 2006., str 152
Creating Conditions for Health,CPHA(2001.), www.cpha.ca/
Cerjan-Letica G.: Teorija zdravstvene pravednosti i javnozdravstvena etika, Zagreb, Sveučilište Zagreb, 2004., str. 205-214,
Healthier, Safer, more confident Citizens: a health and consumer protection strategy, and Proposal for a Decision establishing a Programme of Community actions in the field of Health and Consumer Protection 2007- 2013., and Amended proposal for a decision of the European parliament and of the Council establishing a second programme of Community action in the field of Health 2007 – 2013., and Healthy Life Years indicators., and Health in All policies.http://www.ec.europa.eu/health/ph_overview/keydocs_overview_enprint.htm
Nacionalna strategija zdravstva RH 2006.– 2011., (2007.), www.mziss.hr
Zagrebačka strategija razvitka zdravstva i akcijski plan (2005.), Zagreb, MED-EKON d.o.o.
Kovačić L.: Organizacija zdravstvene zaštite (2001.),Škola narodnog zdravlja, Zagreb
Brundtland G.H.: 400 Anninversery of the Norwegian Public Health , EUPHA report 2004-1. Issues paper: Invest in Health, Build Safer Future, (2007.), Geneve, WHO. www.who.int/
International Travel and Health, (2007.), Geneve, WHO, www.who.int/
Main Health security challenges in the WHO European region, (2007.), www.euro.who.int/
Turizam i zdravlje, (2007.), www.hzjz.hr/, www.plivazdravlje.hr/

Health Threats related to International Security:WHO, (2007.),UNWTO, www.ternalert.org/
Support to creating and maintaining safe environments for world tourism and monitoring
tourism-associated risks, (2006.), www.unwto.org/
Tourist Safety and Security, Practical Measures for destinations, Madrid,WTO,(1997.),2nd ed
Worksheets for Implementating Quality Supporting Systems in Local tourism Destinations,
(2001.), Madrid, WTO
Crisis Guideliness for the Tourism Industry, Madrid, UNWTO, (2006.); www.unwto.org/
Pasini W.: Tourist Health, a New Branch of Public Health, Rimini, (1988.),vol.2.
Ivanišević G.: Zdravstveni turizam i vrednovanje prirodnih ljekovitih činitelja. Zagreb,
Akademija medicinskih znanosti Hrvatske, 2002: 1-330.
Healthy City Project; Geneve, WHO,(1984.), www.who.int/
Šogorić S.: Što su to zdrave županije?, Zagreb, Epoha zdravlja, Br.5, 2006.
Blakemore K.: Social policy, Open University Press, UK, (2005.), 2nd ed., reprint.
Miklenić I.: Izazov turizma, Glas koncila, Zagreb, br. 19, 2007., www.glas-koncila.hr/
Seven Tips for Responsible Travel (Traveler), ISTM; (2007.), <http://www.istm.org>

DODACI I PRIPOMENE:

1.- Olakšana pomoć turistima

Pristup javnom službama. Zemlje članice trebaju jasno označiti, ili ukazati koje su kod njih odgovarajuće privatne ili javne institucije sustava zdravstva na usluzi turistima. Informacije o tim ustanovama nrebažu biti jednostavno dostupne turistima ili njihovim zastupnicima.

Pristup komunikacijama. Države trebaju poduzeti odgovarajuće mjere koje turistima omogućavaju pristup njihovim diplomatskim predstavništvima, javnim komunikacijama i vanjskim medijima. Isto se mora činiti naročito kad turist postane žrtvom prirodne nepogode, nesreće, prometnog udesa ili neke ozbiljne prijetnje protiv njene ili njegove osobe, kao i kad se dogodi da turist pati od neke teže bolesti što ga onemogućava da sam ili sama uspostavi kontakt sa svojom obitelji, svojim medijima ili svojim diplomatskim predstavništvom.

Repatrijacija turista. Države trebaju poduzeti mjere kako bi olakšale povratak putnika u zemlju porijekla ili dolaska kad je ona ili on postao žrtvom prirodne nepogode, prometnog udesa, napada, ozljede ili takvog oštećenja zdravlja koje ga zbog tako oslabljenog stanja čini nesposobnim nastaviti boravak ali i manje sposobnim otputovati u zemlju porijekla.

I naravno, u slučaju smrtnog ishoda putnika očekuje se od zemlje domaćina da će njene specijalizirane službe olakšati rad službama koj će preuzimati povratak tijela putnika u zemlju koja za to bude određena.

IZVOR: Recommended measures for tourism safety, including health, UNWTO, 2007.;
www.unwto.org/quality/safety/en

3.- Podsjetnik za putnika:

Prikupi informacije o lokalnim uvjetima života odabrane destinacije o rizicima po zdravlje zavisno od: lokaliteta (grad/selo), oblika smještaja (hotel/kamp), dužine boravka, nadmorske visine, problema sigurnosti i dostupnosti mreže sustava zdravstva.

Prevenција:

Cijepljenja – Kontaktiraj najbliži centar medicine putovanja, preporučljivo je najkasnije 4 –6 tjedana prije polaska na put.

Malarija – Potraži informacije o rizicima od malarije, prevenciji uboda komaraca, mogućoj potrebi preventivnog uzimanja lijekova, opskrbi repelentima i mrežama za spavanje.

Higijena hrane i vode – Jedi samo pravilno kuhanu hranu. Pij samo pravilno flaširanu vodu ili hladne napitke .

Zarazne bolesti karakteristične za određite – Raspitaj se o tim bolestima kod odgovarajućih institucija medicinske struke.

Nesreće vezane za: Promet (imaj potvrdu svoje krvne grupe), alergije (koristi upozorenja medicine), životinje (budi svjestan postojanja zmijske otrovnice i bjesnih pasa), i sunce (nosi sunčane naočale i koristi se zaštitnim kremama).

Prije polaska na put - pregledaj svoje zube i oči, utvrdi svoje opće zdravstveno stanje, kao i stanje posebnih potreba svog zdravlja (dijabetes, trudnoća i sl.), te svakako uzmi zdravstveno osiguranje koje valjano pokriva slučaj bolesti na putu, prometnog udesa i repatrijacije iz medicinskih razloga.

IZVOR: International Travel and Health, WHO, 2007.; www.who.int/

4.- Odgovorni putnik (Sedan uputa za odgovorno putovanje)

Budite informirani. Putovanje nam omogućava da otkrivamo ljepote prirode, povjesnih mjesta, kao i brojne raznolikosti drugih zajednica ljudi. Budite informirani putnik prije polaska na put, i otkrijte što vas mogu naučiti ljudi koje ćete sresti tijekom boravka na destinaciji koju ste odabrali.

Budite strpljivi i razboriti. Doživite druge kulture i druge načine življenja.

Budite uljudni. Lokalno stanovništvo vas rado dočekuje. Pokažite poštovanje i uvažavanje. Poštujte domaće običaje, religijska mjesta, prilagodite svoje odjevanje prilikama, te izbjegavajte izveštačenost u ponašanju.

Izbjegavajte zloupotrebe. Kao turiste shvaćaju vas bogatim. Kad hoćete biti velikodušni činite to na konstruktivan način pomažući lokalno gospodarstvo. Izbjegavajte, štoviše borite se protiv svakog oblika eksploatiranja lokalnog stanovništva, kao što su npr. podplaćivanje, iskorištavanje djece, seks, previše rada, i sl.

Zaštitite okoliš. Izbjegavajte preveliku potrošnju vode, razbacivanje hrane, oštećivanje opreme i namještaja, javnih dobara i sl.

Ostavite dobar dojam. Vaše pozitivno iskustvo s lokalnim stanovništvom stvorit će bolje prilike za one koji dolaze poslje vas.

Obostrano dobar dojam pun poštovanja učint će vaše putovanje krasnim doživljajem, poboljšat će vašu sigurnost i vaše zdravlje. Dakle, uživajte.

IZVOR: International Society of Travel Medicine (ISTM), 2007.; www.istm.org/